

Meditationis de eo, quod nimium est in studio literis inclarescendi pars posterior

Autor(en): **Candidus, L.**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum**

Band (Jahr): - **(1746)**

Heft 2

PDF erstellt am: **11.08.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-394575>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

MEDITATIONIS

De Eo, quod Nimium est
in studio Literis inclarefcendi

Pars posterior.

TAndem, ut alia plura mittam, hæc ipſa inclarefcendi cupido, hoc immoderatum gloriæ ſtudium, homines in infinitas curas conjicit, animosque ab officiis, Deo, Patriæ, Liberis, præſtandis, quam sæpiſſime avocat. Cum vanum hoc Literis inclarefcendi deſiderium, altifime animis horum hominum inhæreat, eosque totos occupet, fieri aliter non poteſt, quam ut vera mentis tranquillitate non raro deſtituantur; Ingens enim illa libido libros evolvendi, & ſcribendi, excerptendi, cogitata ſua ad guſtum ſeculi adornandi, Eruditiſque placendi, animum diſtrahit & turbat. Solliciti enim ſemper eſſe debent de ſucceſſu laboris, & de judiciis hominum. Metuendi ſunt ſeveri Judices, qui nullo habito ordinis, ſtemmatis, dignitatis, & titulorum reſpectu,

scapham scapham appellant, vel errores graviores coarguunt, vel optime dicta male interpretantur, & acerbe perstringunt: Quod si id fiat, diu noctuque propterea animos macerant, vitam sibi met ipsis acerbam reddi clamant, Deos hominesque accusant, malignitatem Seculi deplorant, contemptumque hunc cum certissimo Eruditionis damno conjunctum esse existimant. Nec hæc sufficiunt, ad animos turbandos de parandis Apologiis, & perstringendis Adversariis quammaxime sunt solliciti, at plerumque propter iram, nec sibi, nec aliis satisfacere solent; errores enim, quos forte commiserunt, fateri nolentes, in omnes se versant partes, aliumque plane verbis suis subesse sensum clamitant, licet ille nullis fidiculis inde erui possit. Quam miser vero sit animus, tot curis distractus, pulchre vides Vir Cl. Imo vel antequam animos ad scribendum librum adjunxerunt & cuncta in ordinem digesserunt, multiplices curæ circa capita eorum saliunt. Cum enim incredibili famæ siti laborent, tritæ plerumque viæ insistere nolunt, sed ut Eruditi esse videantur, argumenta rarissima, licet nullis aut paucissimis utilitatem adferant, illustranda tamen sibi sumunt. Eum in finem multi eruditi per Literas sunt consulendi, rarissimi libelli comparandi; Manuscripta sæpe vetustate tantum non exesa, curiosis oculis sunt inspicienda. Mox autem morosus quidam, & lividus Bibliothecarius conatus eorum frustratur; mox cum detrimento non exiguo sanitatis & pecuniæ Itinera sunt instituenda; aut si hoc non sit, prensandi amici, Fautores, Mæcenates. Eorum in gratiam quidlibet loquendum, & in cælum sæpe extollendi homines, laude indignissimi.

Con-

Conjunctum insuper est hoc studium *summo cum periculo*, imprimis si ea tangunt, quæ ad Religionem spectant. Unicus sæpe libellus omnem fortunam, omnem spem promotionis subvertit, licet is sæpe castæ Religioni & pietati inimicus non fuerit. Postquam enim Christiani in Sectas varias abiverunt, & quælibet existimat & tuetur, se solam aliis rectam ad cælum viam monstrare, fieri aliter non potest, quam ut illi, qui e suæ Sectæ opinionibus, licet minoris illæ momenti sint, recedunt, nociva sibi concitent pericula. Quod si ineptus ille Inclarescendi ardor eos eo deduxit, ut cælum ipsum stultitia petere, & sanctissima quæque albis dentibus ridere non dubitarint, merito pænas luunt suæ superbix & petulantix. Exemplo sit, ut multos alios taceam, *Tolandus*; quot tædia, molestias & persecutiones sibi attraxit, homo intolerando fastu in præceps actus? Quot vano ambitionis æstro perciti, tandem veluti furiis agitati violentas sibi intulere manus? En tristes *Vir Cl.* fructus insanabilis morbi! En felicitatem umbraticam & vanissimam! Quoties rusticos & artifices labore manuum vitam tolerantés, ab omni fastu liberos, & rerum inter Eruditos gestarum ignaros; in iis vero, quæ ad bene beateque vivendum requiruntur, contentos intuitus sum, *Beatissimos* eos prædicavi, si cum difficili, & anxia quorundam Eruditorum vivendi ratione eos contuli. Vidit id jam suo tempore ingeniosissimus *Montagne*, quando tom. II. Opp. pag. 351. hæc pronuntiavit: *J'ay veu en mon tems cent artisans, cent laboureurs plus sages & plus heureux, que des Recteurs de l'Université, & lesquels j'aurois*

mieux ressembler. Non jam dicam pretiosissimum tempus ita inutiliter perdi;

Nam fugit interea, fugit irreparabile tempus

Omnia dum capti circum veclamur amore.

amore, inquam, tot curarum, tot occupationum, de quibus olim, cum adscriptus pœnæ dies venerit, ratio reddenda erit. Hoc tantum notamus, ejusmodi laudis & vanæ gloriæ cupidos, ut desideriiis suis satisfaciant, *sanctissima sæpe Religionis officia negligere.* Parum sæpe curant, utrum mentem suam emendaverint, & tumultuantium affectuum dominium compresserint, nec ne. Immensam illam gloriæ laudem, minime pro vitio, rationi & genio Religionis christianæ contrario, habent: alieni plerumque sunt a modestia illa christiana, quam discipulis suis S. Soter toties totiesque inculcavit: raro amore & moderati animi studio erga dissentientes sunt animati, Cœtus christiani incrementum parum curant, neque admodum solliciti esse solent, qua ratione grassanti passim Incredulitati & impietati obices ponant; nimis abjecte de pietatis studio sentiunt. Eruditionem, Eruditionem semper crepant, existimantes, se cœlitus ad illustrandas & propagandas Literas natos esse. Si Pastorum munere defunguntur, plerumque de sacris sermonibus rite elaborandis nullam, aut exiguam habent curam; quia amore aliorum studiorum incensi sunt: Hinc loco solidæ & perspicuæ demonstrationis ad conscientiam hominum, adhortationumque firmissimis rationibus superstruatarum, audias & legas sæpe hinc inde arreptas frivolas explicationes, allusiunculas, & emblemata. Frustra sæpe expectes perspicuam argu-
men-

mentorū rite inter se connexorum coagmentationem, ordinem & rerum gravissimarum copiam. Causam hujus mali noli quærere; tempus sanctissimis laboribus consecratum impendunt hi homines gravioribus, si Diis placet, negotiis & curis, nimirum Rei Literariæ commodis promovendis. Hinc rariores sunt, quam vulgo putatur, accurate scripti Sermones Sacri. Haud ignoro, alios dari etiam fontes hujus mali; sed incredibili studio inclarescendi multos V. D. M. præpediri, quo minus officio gravissimo satisfaciant, negabit nemo, qui quæ hinc inde peraguntur, expendit. Si publice in Cathedra Scholastica tales docent, in eo fere omnem curam reponunt, ut nimirum rarioris argumenti dissertationibus magnam nominis adquirant famam; parum interea curantes, utrum optimarum artium ac disciplinarum studiofis solide scientiarum principia tradant; hinc raro, ea, qua oporteret, cura & diligentia, prælectiones suas publicas adornant. Mirum igitur non est, studiosos sæpe conqueri, se negligi, aut rariora duntaxat, sed minus necessaria didicisse. Sed quod pessimum est in hoc negotio, dum edendis libris jugiter sunt intenti, de animis emendandis & ad virtutis normam fingendis sæpe ne cogitant quidem, quasi qualiscunque scientia, & gloriola valde dubia, quam sibi accessuram credunt, ad vitam homine sapiente dignam degendam plus conferat, quam probitas morum, amorque virtutis. Quid dicam de neglecta cura rei familiaris & liberorum? Quot sunt, qui nimia illa inclarescendi cura, & Bibliothecam magnam colligendi sedulitate commoti, curam Liberorum ad pietatem formandorum neglexerunt, & cum

detrimento familiæ ære alieno tantum non oppressi fuere? Quot sunt, qui morum rusticitatem propterea sibi contraxerunt, & ad civilia negotia omnia ineptos se fecerunt? Quam pauci sunt, de quibus prædicare possis, quod in *Thoma Moro* laudat *Erasmus Epist. Lib. XVII. epist. 17. ad Guil. Budæum*: Soles (inquit) in literis tuis subinde queri, quod tua causa male audiret philologia, quæ tibi duo mala conciliasset valetudinis & rei familiaris dispendium. At *Morus* hoc agit ut omnibus nominibus, & apud omnes bene audiat, hoc Literis se debere prædicans, quod prosperiore sit valetudine, quod Optimo Principi, quod suis & exteris charus, & gratiosus, quod re lautiore, quod sibi, quod amicis jucundior, quod patriæ, quod cognatis & affimibus utilior, quod ad aulæ commercium, quod ad procerum convictum, quod ad omnem vitæ consuetudinem accomodatior, denique quod Superis gratior. Primum male audiebant studia, quod sensum communem adimerent addicto cultori. Nulla est profectio, nulla negotia tam multa, tam ardua, quæ libellos *Moro* de manibus excutiant, & tamen vix alium reperies qui magis sit omnibus omnium horarum homo, qui ad exequium facilior, ad congressus magis obvius, in colloquio magis alacer, quique tantum veræ prudentiæ cum tanta morum suavitate conjunxerit. Quibus rebus factum est, ut quum ante paucos dies Literarum amor ad omne vitæ vel præsidium vel ornamentum haberetur inutilis, nunc nemo pene sit *Magnatum*, qui liberos, ut *Majorum* imaginibus dignos, agnoscat nisi bonis Literis eruditos. Haftenus *Erasmus*. Interim dum toti gloriæ cupiditati addicti sunt, labit ir tempus, vires animi & corporis deficiunt, ardor inclarescendi cum ætate tepescere

scere incipit, ingruit tandem terminus vitæ fatalis. Qua ratione vero talia laudis & gloriæ mancipia, vitæ recte peractæ conscientia frui, & de Numinis propitia erga se voluntate certi esse possint, iis, qui Religionis naturam perspectam habent, dijudicandum relinquo. Pone hominem vanissimo hoc inclarescendi studio ardentem, & famæ cupidine captum, in lectulo emortuali constitutum, & ad plures mox abiturum, ita loqui. *Ego non qualicumque ingenio ornatus ab ipsa Juventute incredibili diligentia vacavi Literis, diuque noctuque iis invigilavi; multa volumina evolvi, splendidam quin etiam Bibliothecam mihi comparavi, ingenti & insatiabili desiderio, famam Eruditi consequendi, nomenque meum ad seram posteritatem transmittendi, arsi. Eum in finem elegantes quosdam & mea opinione multa Eruditione refertos libros conscripsi, ad Pietatem quidem & veram Sapientiam consequendam parum facientes, sed profundissimam meam Eruditionem abunde demonstrantes; multa corrupta & mire deturpata loca Catulli & Petronii sagacitate ingenii mei restitui: Chronologiam Sinensium & Assyriorum meliorem in ordinem digessi; ex lectione multorum Rabbiorum rarissimas conjecturas ad quædam obscuriora V. & N. Testamenti loca illustranda, collegi. Problemata quædam geometrica frustra hæctenus ab Eruditis tentata, solvi: In novo systemate physico excogitando viginti & plures annos desudavi: Meditationes quasdam metaphysicas subtilissimas in lucem edidi, aut nulli, aut paucissimis profuturas, quæ tamen testes erunt sempiterni acerrimi mei iudicii. Theologus fui & omnes præsentis, præteritæ & tantum non futuræ controversias in numero habui: Malles eram Hæreticorum, id est, omnium a me dissentientium; Decreta Dei quoad vixi in ordinem digessi; de*

*futuris Ecclesiæ fatis tam callide & asseveranter locutus sum, ut posthac omnes Prophetiæ V. Testamenti, & Apokalypsis Johannis meridiana luce clariores futuræ sint. Hæc omnia ego ingenii mei excellentia & Eruditionis quadam immensitate præstiti: dissentientes a me strenue depexos dedi, & ad παλινοδιαν redege: multi Eruditorum de extollenda mea eruditione quasi de palma certabant; laudibus meis omnia Diaria Eruditorum resonabant. Minuti equidem quidam Doctores vehementer me impugnabant; sed nolui ignavo sanguine inquinari, cum potuissem facile in eos generosum impetum facere. Cæterum de Pietate sectanda & promovenda, de proximo adjuvando sollicitus quammaxime non fui. Non liberis, non uxori, non familiæ, uti Christianos dece-
ret, prospicere potui, præpeditus curis Reipublicæ literariæ exornandæ. Nunc satur laudis & dierum, præter
immortalem famam, quam nulla unquam, ut credo, ob-
literabit ætas, pro tot sudoribus, laboribus, meditatio-
nibus & studiis in literatum Orbem exspecto bea-
tam immortalitatem, præmium virtutis, vitam
æternam. Quid judicas Vir Cl. de tali fidei con-
fessione? num satis sanus ejusmodi homo tibi vi-
detur? num vanitas ejus non pellucet? at aliter
tamen loqui non posset homo, qui per omnem
vitam nonnisi Eruditionis famam captavit, licet
forte non omnia præstiterit, vel præstare potue-
rit, quæ eum præstitisse finximus & concessi-
mus. Ponamus ab altera parte plebejum, inter
vitæ & mortis confinia positum, sic differere:
Ego quidem eruditus nunquam fui, nec talem me esse
unquam existimavi. Operam dedi, ut indolem atque
naturam Religionis christianæ pro captu meo perspectam
haberem, eaque exinde addiscerem, quæ animum meum
totum*

*totum in amorem Dei abripere possent! Deum amavi, colui, timui, mentem a pravis adfectionibus, ab habitu vitiorum, quantum fragilitatis humanæ ratio passa est, liberam servavi. Proximum dilexi, & quantum poteram, adjuvi. Fui vir bonus, pius, & sedulus pater familias, neminem contemsi, omnes me sapientiores, & meliores esse credidi, ut spem salutis æternæ consequendæ firmam haberem, allaboravi: Hic scopus meus, hic præcipuus labor erat; nunc animam meam tradam Soteri meo, quem amavi, nixus Patris optimi, per Christum mihi conciliati, misericordia. &c. &c. Ego vero, Vir Cl. lubentius in hujusmodi Idiotarum turbam referri cuperem, & hac ratione mori mallet, quam famam duntaxat Eruditi consequi, qui non nisi laudis obtinendæ gratia per omnem vitam Literis vacaverat. Hoc certum, Viros sapientissimos & de Literis optime meritos, peracto vitæ tempore, non tam in fama & laude Eruditionis, quam vero in testimonio bonæ conscientiæ, & spe certa futuræ felicitatis præsidium quæsisse. Inter Eruditissimos & acutissimi ingenii Viros referendum esse Joh. Lokium, nemo dubitat. Hic Vir morti vicinus, epistolam scripsisse dicitur ad famosum Collinum, aperiendam demum post suum discessum. Hæc vero ita sonat: *Puissies-vous vivre heureux, & jouir long-tems de la santé, de la liberté, du contentement d'esprit, & de toutes ces bénédictions dont la Providence vous a favorisé, & sur lesquelles votre vertu vous donne une espece de droit! Vous m'avez aimé lorsque je vivois, & je ne doute point que ma memoire ne vous soit chère maintenant que je suis mort. Tout le fruit que je desire que vous en retiriez c'est de vous convaincre, que ce monde n'est qu'une scene de vanité, qui passe rapidement, & n'apporte au-**

cune solide satisfaction; il n'y a que le sentiment d'une bonne-conscience & l'esperance d'une vie à venir dont on doit faire quelque cas. C'est ce que je puis vous assurer par ma propre experience & ce que vous éprouverés vous-même quand vous serés appellé à rendre compte. Adieu. Je vous souhaite les meilleurs de tous les biens.

J. LOCKE.

Extat hæc epistola in præfatione Abrahami le Moine, quam versioni gallicæ Libri Illustris Scherlocki, Episcopi tum Bangoriensis, de usu & finibus Prophetiarum præmiserat. Plurima insuper adsunt testimonia Veterum, ex quibus constat, eos laudis gloriam, quæ eruditione & rebus præclare gestis paratur, non pro ultimo fine habuisse. In ea sententia erant potissimum Stoici. Huic sectæ addictus erat Persius Poëta. Hic vero Satyra I. v. 45. ita de hoc argumento loquitur:

*Non ego cum scribo, si forte quid aptius exit
Laudari metuam: neque enim mihi cornea fibra est.
Sed recti finemque extremumque esse recusò
EUGE tuum & BELLE.*

Ad quem locum consule Eruditissimum Casaubonum. Plinius junior, Vir modestissimus, ita Epist. L. I. ep. VIII. de se loquens ait: *Meminimus, quanto majore animo honestatis fructus in conscientia, quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti debet: nec si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam meruit, minus pulchrum est.* Nollem autem Te hoc ita intelligere, ac si mihi persuaderem, veri nominis Pietatem cum vera Eruditione pugnare: minime hoc volo. Scio pietatem veramque Eruditionem in una sedè morari posse. Neque etiam unquam existimavi, omnes promiscue Eruditos,

ditos tam vanæ laudis cupidine captos esse; scio multos non tantum solidissima Eruditione instructos esse, sed & excellentissimis virtutibus eminere. Interim negari simul non poterit, multos Eruditorum vana duntaxat laudis cupidine esse incensos, atque iis magna cura intentos sæpe esse, quæ ad suam aliorumque felicitatem promovendam, aut parum, aut nihil conducunt.

XI. Hactenus de vanitate & gravitate vitii hujus satis egimus. Age inquiremus jam in præcipuas ejus causas, & more Medicorum, detecto morbi fonte, remedia quædam suppeditemus, quæ nostra opinione eum, si non tollere, saltem vim ejus ex parte frangere possunt. Primam & præcipuam morbi hujus causam esse existimo, *quod plerique homines ingenii vires non satis excutiant, & quid illæ valeant, quid ferre recusent, non rite examinent.* Multi aut Parentibus, aut amicis obsecundantes, ad Literarum studia animos adjungunt, nullo aut debili valde ingenio instructi, unde successu temporis oritur fastus, studiumque qualiscunque Eruditionis famam consequendi, nolunt hi homines in se descendere, & virium suarum sive naturalium sive studio adquisitionum, terminos expendere. Hinc quam primum se aliquo Eruditionis apparatu instructos esse putant, ad Literas inlustrandas se cœlitus vocatos existimant. Quantocius igitur hoc monstrandum orbi literato; eundem in publicum & laureolam Eruditi viri esse deportandam opinantur. Quod si ambitione vehementi sunt capti, & Fautorum præfidiis muniti, crescit illud desiderium cito inclarescendi, licet in ipso operis tractandi initio & medio, facile deprehendant, se exequendis, quæ susceperant,

rant, pares haud esse. *Amphora cœpit institui, corrente rota urceus exit.*

Accedit secundo loco, quod multi Eruditionis solidæ & Sapientiæ gustum non habent, qui fructus est præclari duntaxat ingenii. Juvenes nunc hos, nunc illos promiscue evolverunt libros, sæpe non optimos: familiariter haud sunt usi viris vere doctis & sapientibus, qui non ridiculam, vanam, & mere scholasticam, sed solidam divinarum & humanarum rerum cognitionem multo studio & labore consecuti sunt. Hinc quamprimum scientiarum, quæ in Gymnasiis & Academiis traduntur, fundamenta jecerunt, Diaria Eruditorum evolverunt, suppellectilem quandam librariam sibi comparaverunt, & collectanea quædam congesserunt, existimant, jam tempus adesse, ut ad edendos libros sine ulteriore mora animos adjiciant. Hactenus tamen, in quo vera Eruditio & Sapientia posita sit, per nebulas tantum vident. Existimant, eos, qui varias intelligant linguas, vastam lectionem quavis data occasione ostentent, innumerorum auctorum citationibus superbiant, audacter de quibusvis, etiam captu difficillimis, rebus loquantur, & nemini pertinacia, in semel arreptis opinionibus acriter defendendis, cedant, Veri nominis Eruditos esse. Solidum vero ab inani, certum & immotum a verisimili & falso, solerter distinguere, & pretia Scientiarum raro mentis acumine ponderare, nesciunt. Hi, qualescunque tandem excolant Literas, frustra sunt. Non vident enim id, quod in Scientiis pulchrum & præcipuum est. Recte & acute de ejusmodi hominibus differit *Malebranche in præfat. Op. de Inquirenda Veritate: Ils étudient (inquit) plutot pour acquerir une grandeur chimeri-*

merique dans l'imagination des autres hommes, que pour donner à leur esprit plus de force & plus d'étendue. Ils font de leur tête une espèce de garde meuble, dans lequel ils entassent sans discernement & sans ordre tout ce qui porte un certain caractère d'Erudition, je veux dire tout ce qui peut paroître rare & extraordinaire, & exciter l'admiration des autres hommes. Ils font gloire de ressembler à ces Cabinets de curiosités & d'antiquités, qui n'ont rien de riche, ni de solide, & dont le prix ne dépend que de la fantaisie, de la passion & du hazard, & ils ne travaillent presque jamais à se rendre l'esprit juste, & à régler les mouvemens de leur cœur. *Quam primum vero homines pestilenti hoc sydere afflati sunt, difficulter in viam reducuntur. Quisquis talibus veræ Eruditionis laudem detrahere, & ab inceptis revocare vult, aut morosus est, aut rerum pretia ignorat. Fas, inquiunt, odisse viros, nullo libros componendi studio inflammatos, nosne incepto desistere victos? Vive la Guerre des Savans; le sang y est épargné, on n'y repand que de l'ancre & barbouille.*

Tertio ad ineptum hoc studium famæ fovendum, multum sæpe conferunt ipsi Literarum Doctores & Professores; quod qua ratione fiat, breviter exponam. Nimirum mature satis in adolescentibus deprehenditur fastus quidam, & magnum desiderium, sese supra alios quavis arte extollendi, variisque ingenii, nondum maturi, fructibus superbiendi. In hoc rerum statu, erectiora ingenia non sunt deprimenda, neque studium ingenii dotes explicandi vituperandum, sed excitandum. Interim tamen Doctores publici, quod tamen sæpe facere negligunt, frequenter cum talibus ingeniis differere deberent, de disciplinarum difficultate, & ingenii

nostri imbecillitate ; aliquando , si audacius de summis rebus differerent , socratica disputandi metho essent tentandi , adeo ut inviti , mancam valde suam esse Eruditionem , fateri tenerentur. Sæpe etiam ingeminandum , eos demum sibi videri multa scire , qui nesciant quid sit scire : frequenter monendum , Modestiam veri Eruditi certissimum characterem esse , eamque Eruditioni verum conciliare decus : sine ea qualemcunque scientiam Histroniam esse ; Doctores Umbraticos , non sapientes , fastu turgere ; turpem ignorantiam , non veri nominis Eruditionem , inflare ; in medium proferenda Exempla doctissimorum Virorum , qui excellentissimis ingenii dotibus ornati , ad libros tamen edendos commoveri haud potuere : quosdam in nonum , decimum , imo vicesimum annum ea , quæ chartæ illeverant , pressisse , modestissime de de se locutos , & ita demum Eruditorum laudes reportasse : ostendendum , quot periculis se se objecerint illi , qui nimio inclarescendi studio commoti , neque satis Literis hætenus exculi , ad scribendos tamen libros animos adjecerunt. Memini Eruditum quendam Germaniæ Professorem sæpe solitum cum studiosis extra urbem deambulare , & si quando illi Insectum quoddam forte occurens pedibus vel baculo necarunt , ex iis serio quæsisisse , quo jure id facerent , quibusve argumentis probarent , licitum esse ejusmodi animalculo , non sine causa a Deo producto , necem inferre , & responsis suis , & exceptionibus ita eos in angustum coëgisse , ut quo se verterent nesciverint. Agnovit necessitatem nostri consilii πολυμαθεύς Plutarchus in examine quæstionis , *quomodo quis suos in virtute paranda profectus sentire possit ?*

possit? Οί μιν εν γεωργοι (inquit) των σαχυων ηδιον
 ορωσι τες κεκλημενες και νευονιας επι γης, τες δ' υπο κω-
 φοληος αιρομενες ανω κενες ηγενηαι και αλαζονας: ετω
 δη και των φιλοσοφειν βελομενων νεων, οί μαλιστα
 κενος και βαρος εν εχοντες, θρασος εχουσι και σχημα
 και βεδισμα και προσωπον υπεροψιας και ολιγωριας με-
 στον αφειδουσης απαντων. αρχομενοι δε πληρεσθαι και
 συλλεγειν καρπον απο των λογων το συβαρον και φλοιω-
 δεσ απολιθονηαι. Και καθαπερ αγγειων υγρον δεχομενων
 ο κενος ανηρ εκθλιβομενος υπεξεισιν, ετως ανθρωποις
 πληρεμενοις των αληθινων αγαθων, ενδιδωσιν ο θυφος,
 και γινεται το ομημα μαλακωτερον, και παυομενοι τε
 δια πωγωνα και τριξωνα φρονειν μεγα, την ασκησιν επι
 την ψυχην μεταφερουσι, και τω δηλικω, και πιερω
 προς εαυτες μαλιστα, τοις δαλλοις πραοτερον ενλυγα-
 νουσι. Το δε φιλοσοφιας ονομα και την τε φιλοσοφειν δο-
 ξαν ενχ' αρπαζουσιν αυλοις ως πρωτερον, εδε προσγραφου-
 σιν, αλλα και προσαγορευθεισ υφετερεσ ταυτη τη προ-
 σηγορια φθασειεν αν ευφους νεος ως ειπειν μειδιασας και
 υποπλησθεισ ερυθημαλιος.

ετι εγω Θεος ειμι τι μαθανοισιν εισηκεις.

i.e. *Agricola quidem spicas libentius vident quæ inclina-
 tæ versus terram vergunt; quæ enim ob levitatem sur-
 sum attolluntur, eas inanes esse putant & cassas: Ita
 & adolescentum philosophiæ dare operam volentium, qui
 maxime vani sunt & gravitatis expertes, audaciam ii
 habent speciemque & incessum, vultumque plenum su-
 perbiæ ac contemptus nemini parcentis: ubi vero impleri
 incipiunt, fructumque e doctrina colligere, tum ferocia
 ista & vanitas deponitur; ac quemadmodum vasis hu-
 morem recipientibus inanis aër eliditur; ita hominibus
 quando veris implentur bonis fastus decedit, & arro-
 gantia remittit, cessantesque propter barbam & pallium
 super-*

superbire exercitationem ad animum transferunt, mordacique & austeram ratione adversum se ipsos potissimum utentes cum aliis mansuetius colloquuntur; nomen vero & gloriam Philosophiæ non ut ante, sibi arrogant, atque inscribunt; sed & hoc nomine compellatus adolescens ingenii probi rubore perfusus & subridens mature sic occurret:

Non ego sum Deus, ad quid me cælestibus æquas?

Hæc vero præcepta saluberrima cum vulgo negligentur, ipsique Literarum Doctores, non raro aut veræ sapientiæ & eruditionis expertes sint, aut factum illum, qui mature in animis Adolescentum radices agit, quantum in se est, non eradicare conantur, quid mirum, si successu temporis, superbia crescente, stultæ vanitatis pænas luant?

Oritur etiam (IV.) immensa laudis & inclarescendi cupido ex eo, quod illi qui librum aliquem publicare volunt, iudicia virorum Doctorum & amicorum, vel haud expiscentur; vel quod ipsi amici candide de conatibus Ipsorum mentem non aperiant, sed sæpe laudent, quod censura dignum esset. Veteres olim, ut ex Cicerone, Plinio aliisque constat, orationem habituri aut librum edituri, cum amicis primo cogitata sua communicabant, qui laudabilis mos, ut multa alia laudanda, nostris temporibus, in defuetudinem venit. Tam preclare plerumque de conatibus nostris sentimus, ut aliorum iudicio, & examine ne quidem opus esse putemus. Hinc festinamus, cito per ora Virorum Doctorum volare cupimus, turpem putamus in scriptis, metuemusque lituram. Cum vero oculi plus videant, quam oculus, & alii a partium studio longius remoti sint quam nos, qui proprios ingenii fætus

ada-

adamamus, laudabili hoc tentamine fieri posset, ut mature defectus ingenii nostri perspiceremus, stylo & materiæ limam adderemus, eaque, quæ chartis mandata sunt, rigido denuo examini subjiceremus. Vir enim Sapiens erroris admonitus

*cum tabulis animum Censoris sumet honesti,
audebit quæcunque parum splendoris habebunt
& sine pondere erunt & honore indigna ferentur
verba, movere loco, quamvis invita recedant,
& versentur adhuc intra Penetralia Vestæ.*

Dolendum vero est, rariores esse amicos illos, qui cordatum & sincerum judicium de nostris laboribus ferant. Perverse, ut plurimum observamus regulam Soteris nostri, qua injungit, ut aliis non faciamus quod nobis fieri nollemus. Nolumus, ut alii nostra scripta rigido subjiciant examini, & male dicta notent, sed potius vehementer optamus, ut ea laudent, nostrisque sententiis album adjiciant calculum; hinc & aliis idem officium præstamus, si tamen hoc nomine digna est temeraria & ingenuo homine indigna assentatio. Verissimum est illud Senecæ quod extat Epist. 59. *Illud præcipue impedit, quod cito nobis placeamus, si invenimus qui nos viros bonos dicat, qui prudentes, qui sanctos, agnoscimus. Nec sumus modica laudatione contenti; quicquid adulatio sine pudore congeffit, tanquam debitum prendimus. Optimos nos esse, sapientissimosque affirmantibus assentimur, cum sciamus illos sæpius mentiri: adeoque indulgemus nobis, ut laudari velimus in id, cui contraria quammaxime facimus.* Ita vero fieri aliter non potest, quam ut cæco amore abrepti, & amicorum falsis laudibus inescati, citius quam par erat, scripta nostra in publicam

protrudamus lucem, ea admiremur, nobis plaudamus, & semel animis infuso inclarescendi studio, nullo monitore intercedente, magis magisque intumescamus.

Promoveat, (quod quinto loco notari volumus) *hunc morbum, ipsi Ephemeridum Literariorum scriptores, dum libros parum accurate scriptos laudant, & fastum passim in libris regnantem non ea, qua oporteret, libertate notant.* Scio non eos tantum, qui rara Eruditione, & præcellentissimo ingenio instructi sunt, libertatem habere, sua cogitata cum Eruditis communicandi. Libera est Respublica literaria: nullus Dictator hic locum habere debet. Fateor etiam, non omnes errores, qui forte in Scriptis hujus vel illius reperiuntur, acerbius esse perstringendos. Dantur mediocri ingenii & eruditionis Viri, sed qui modeste de se, suisque laboribus sentiunt, placide de aliis judicant & ad monita Virorum doctorum benevole audienda paratissimi sunt. Hi, si forte cespitaverint, bysiniis verbis meliora sunt edocendi. Sed ab altera etiam parte dantur multi, qui centies dicta repetunt, nihil quod dignum legi sit, in lucem proferunt, altos tamen spiritus gerunt, Viros vere doctos laceffunt, & in iis exagitandis nescio quam sapientiæ & pietatis laudem quærunt. Hi mea opinione ab iis, qui ejusmodi Ephemerides scribunt, ita essent notandi, ut omnium risui & contemptui exponerentur, atque in posterum modeste de se, aliisque, loquerentur, vel, quod præstaret, immaturos ingenii fœtus in ipso partu enecarent. Hæc autem præstanda essent sine partium, sectæque studio. Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine est habendus. Cum vero hoc frequenter

ter variis ex causis negligatur, mirum haud est, quod indocti etiam, & non iis ingenii & Eruditionis copiis instructi, quæ Scriptori verum decus adferre possunt, pergant Litteris famam quærere, ridiculi esse, tempus pretiosum & brevissimum non necessariis terere, & præclare de se, suisque meritis, sine ulla tamen fontica causa, sentire.

Vitium hoc, (VI.) laudem & famam consequendi fovet & promovet communis ille error multorum Eruditorum, quo imbuti existimant, cum Aristotele, veram hominis felicitatem consistere in sola contemplatione veritatis. Aristoteles Ethic. Lib. X. cap. 8. ita de hoc argumento loquitur: ΑΛΛα μὴν ζῆν δὲ πάντες ὑπείληφασιν αὐτὸς καὶ ἐνεργεῖν ἄρα: ἔ γὰρ δὲ καθυδεῖν ὡσπερ καὶ Ἐνδυμιῶνα. Τῷ δὴ ζῶντι τὰ πραττεῖν ἀφηρημένῳ, ἐτι δὲ μάλλον τὰ ποιεῖν, τι λειπέσαι πλὴν θεωρίας, ὡς ἢ τὰ Θεῶν ἐνεργεῖα μακαριότητι διαφερῶσα θεωρητικὰ ἀν' εἶη. Καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲ ἡ ταύτη συγγενεσάτη εὐδαιμονικώτατη. Σημεῖον δὲ καὶ τὸ μὴ μέλεχειν τὰ λοιπὰ ζῶα εὐδαιμονίας τῆς τοιαύτης ἐνεργείας ὑπαρχει. i. e. at vero vivere ipsos universi putant, quare & operari; non enim oportet eos ut Endymionem, ajunt, dormire. *Viventi igitur ei, cui actio & multo magis effectio non tribuitur, quidnam aliud præter contemplationem restat. Quare operatio Dei præcellens beatitudine contemplativa sine controversia fuerit. Et humanarum igitur operationum ea est homo summe felix, quæ illi maxime est cognata: signum est hujus & animalia cætera felicitatis expertia esse. Ex hoc Aristotelis loco patet, eum, & turbam ingentem sectatorum, qui vel Eruditione florent, vel sibi Eruditi videntur, Deum sibimetipsis similem, adeoque imitandum putasse. Nimirum hi homines plerumque vitæ tempus indefesso studio Lite-*

ris vacarunt, atque ex eo summam voluptatem perceperunt. Hinc ex ingenii sui modulo, & animorum statu, non alios homines duntaxat, sed & Deum ipsum mensurantur, similique adfectioni deditum esse existimant. Sed mea opinione falluntur Stagirita, & sequaces ejus: Quanquam enim Deum jugi virtutum suarum contemplatione delectari non negemus; patet tamen, ex ipsa rerum creatione, conservatione & regimine Universi respiciendo ad τα ἀϊδινα & ad τα νοητα, potius in constanti Bonitatis, Potentiæ, & Sapientiæ, exercitio felicitatem Optimi Numinis consistere, quam in nuda sui & rerum creatarum contemplatione. Quid enim esset vastissima illa rerum Universitas, si Deus jugi contemplationi suarum Virtutum intentus, omnia fortuitis casibus temere ruentis materiæ molis, aut hominum voluntati, permitteret, incurius rerum humanarum? similiter infelix esset generis humani status, si ejus felicitas in sola contemplatione consisteret, cum plerique mortalium ad jugem ejusmodi & eruditam rerum divinarum & humanarum contemplationem sint inepti. Non negamus, animos Eruditorum ex contemplatione rerum præstantissimarum singularem capere voluptatem; neque inficias imus quosdam etiam reperiri, qui suavem hunc sensum, neque cum divitiis Cræsi, vel cum exquisitis etiam delitiis, facile commutaturi essent. Sed præterquam quod paucissimi ita animati sint, inficiamur, veram hominis felicitatem in hoc positam esse. Non quæritur, quam suaviter vivat talis Eruditus, sed quid Deo, sibi & societati, debeat. Sane, si quis, quod tenentur præstare omnes, radices vitiorum suorum quantum potest, evellere; si tu-

mul-

multuantium adfectuum vim frangere; si ea, quæ Deo grata sunt, quotidie præstare vult; si toti se mundo genitum esse probe meminit, &c. &c. satis habet, quod agat, & mox deprehendet, non tam in contemplatione, quam vero in jugi, perpetua, & constanti actione & labore vitam esse transigendam. Et quis credat, nos in angustum hoc corporis ergastulum vel ideo tantum coniectos, ut neglectis illis, quæ ad emendationem nostri & ad proximi utilitatem facere deberent, abstrusarum rerum contemplatione animos fatigemus, & evanida cerebri *φαντασμα*, fluxumque idearum continuo advenientium & abeuntium observemus? Quod si dicas, non quarumlibet rerum contemplatione mentem pasci, & felicem reddi; sed præstantissimarum duntaxat, & diviniissimarum, nodum non solvis; vel enim res illas præstantes contemplamur duntaxat, vel ideo hoc facimus, ut, quæ jugi meditatione digna esse putavimus, in vitæ usus revocemus, atque adeo variis officiis adaptemus. Prius duntaxat præstare velle absonum est. Sapiens enim nihil sine fine agit. Sed finis omnis meditationis est actio. Confer virum doctum per omne vitæ tempus subtilissimis contemplationibus intentum, atque eo nomine valde sibi plaudentem, ceterum rerum, quæ in Ecclesia, in Republica, in familia, & domo sua aguntur, incurium, & ad vitæ varia officia & munia obeunda prorsus imparatum; confer inquam ejusmodi virum cum artifice operibus manuum sedulo intento, & victum sibi parante, ad omnia officia Deo, Patriæ, familiæ pro ingenii captu & viribus, præstanda paratissimo, ceterarum rerum, de quibus Eruditi solliciti esse so-

lent ignaro, & facile sapienti constabit, uter magis *felix* sit deprædicandus. Non repetam, quod supra dixi, plerosque mortalium ad fixam ejusmodi & jugem contemplationem rerum divinarum & humanarum instituendam esse ineptos; videamus in quarum rerum contemplatione tantas plerique quærant delicias. Multi animos pascunt contemplatione rerum abstrusarum, nihil, aut parum ad felicitatem omnium promovendam facientium, difficilem sæpe nugarum. Quidam delectantur abstractissimis Metaphysicorum ideis; in mundo quodam intelligibili versantur, & corpore se se indutos tantum non obliviscuntur: alii per omnem fere vitam vastissimorum corporum in cælo fluitantium naturam, & motus contemplantur, ignota habitacula hominum in planetis degentium rimantur, ad maculas solis diligenter attendunt, vitiorum mentis plane immemores. Hic se beatum & valde felicem deprædicat, si quæ de religione inde a condito mundo usque ad suam ætatem stulte & inepte dicta sunt, perspecta habet: Alius insignem in omnis generis errantibus refellendis & perstringendis voluptatem capit, & viam ad cælum non nisi iis aperit, qui eadem, quæ ipsemet probat, defendunt, ceteros omnes miseras orci victimas esse pronuntiat. Quidam per omnem vitam in imitanda eloquentia Cicero- nis desudant, & si magnos in hoc studiorum genere fecerunt progressus, sibi vehementer plaudunt, existimantes, in hac peritia sermonis omnem sapientiam esse repositam. Denique, ut alia mittam, non desunt, qui tum demum se se eruditos & felices esse putant, si veterum Romanorum & Græcorum mores & consuetudines cognitas

gnitas habent; si urere, secare, transponere verba, & cum fastu antiquis pariter & recentioribus Criticis insultare possunt. In his multi Eruditorum vitæ tempus præcipuum terunt, at qui pretia rerum novit, & quem in finem ab O. M. Numine conditi simus ἀθεῖς παθῶν expendit, nunquam sibi persuadebit, in his veram felicitatem & dignitatem hominis positam esse. Quidam ex hoc numero sæpe variis sunt dediti vitiis; hæc vero ubi animos vehementer occuparunt, veram mentis tranquillitatem fugant, adeo ut peracto aut ad finem vergente ætate sentiant, quam parum præsidii in multis partibus Eruditionis humanæ reperiatur. Sane hi homines mihi similes videntur Cervo illi in fabula, qui ramosa mirans laudabat cornua, tenuitatem vero crurum suorum vituperabat, cum vero venatorum vocibus excitatus, ope horum per campum fugiens canes facile elusisset, cornibus impeditus & a canibus captus, in hanc moriens erupit vocem. *O me infelicem! qui nunc demum intelligo, ut illa mihi profuerint, quæ despexeram, & quæ laudaram, quantum luctus habuerint.* Nollem quemquam hæc ita interpretari, ac si cum nescio quibus devotis animabus Literarum omnis generis culturam negligendam, aut prorsus abjiciendam putarem; sum enim ab hac opinione alienissimus; sed hoc duntaxat volo, tantum temporis, si non plus homini Christiano imprimis, vacandum officiis, quæ Deo, Patriæ, Amicis, Liberisque debemus quantum consecramus optimis studiis, neque unquam hæc pia studia a conatibus, laboribusque ad Eruditionem spectantibus separanda. Hoc demum mea opinione est sapere, & vere Eruditum esse.

Recte de hoc argumento differit Seneca Epistola XX. ad Lucilium suum scribens: *Te rogo ut philosophiam in præcordia ima demittas, & experimentum tui profectus capias non Oratione nec Scripto, sed animi firmitate & cupiditatum diminutione. Verba rebus proba. Aliud propositum est declamantibus & assensionem coronæ captantibus, aliud his qui juvenum & otiosorum aures disputatione varia aut volubili detinent. Facere docet Philosophia, non dicere, & hoc exigit ut ad legem quisque suam vivat, ne orationi vita dissentiat; ut ipsa inter se vita unius sine actionum dissensione coloris sit. Maximum hoc est & officium sapientiæ & indicium, ut verbis opera concordent, ut & ipse ubique, par sibi, idemque sit.* Cum vero multi hæc divellant, & in sola cultura Literarum veram gloriam quærant, mirum non est, multos inclarescendi magno desiderio tangi, licet non iis præsidiis sint muniti, quibus vera gloria comparatur.

Denique, (ut alia plura mittam) homines tanto ardore laudis & famæ incensi, *non cogitant satis, de exiguis effectibus & fructibus, quos pleraque Scripta in animos hominum habent.* Scopus eorum, qui cum aliis meditationes suas & labores communicare solent, is potissimus esse debet, ut nimirum homines a gravioribus erroribus & vitiis revocent, veramque generis humani felicitatem quærant. Eum in finem traduntur præcepta varii generis, quæ felicitati hominum internæ & externæ promovendæ inservire possunt. Excellentissima vero præcepta & media nil prosunt, si ad vitæ usus non revocentur. Atqui experientia testatur, paucissimos, (ut de errantibus duntaxat agam) eo adduci, ut veritati victas dent manus. Paucissimi mortalium legere dignantur scripta, quæ de
errori-

erroribus Religioni contrariis agunt. Multos vel ipsum vocabulum *Controversiarum* offendit: vel si talia aliquando legunt, faciunt id obiter, vel præjudiciis capti, accurato ea examini non submitunt, vel denique, si veritatis lux oculos aperit, fateri tamen errores aut nolunt, aut non audent. Postquam enim semel in partes itum est, plerique sententiis, quas juvenes imbibere, tanquam saxo adhærent, neque facile a se impetrare possunt, ut fateantur, se erroribus hætenus addictos fuisse. Notum insuper est, non sine periculo, non dicam errores graves, sed & leviores impugnari. Exoriantur enim statim clamores, rixæ, & contentiones. Atque hæc causa est, cur innumera scripta polemica vel nullum, vel exiguum usum habeant. Idem fere dixeris de plerisque scriptis exegeticis. Libertas interpretandi in iis duntaxat locis conceditur, quæ in controversiam non veniunt. Ubi vero de locis, quibus quælibet pars sua dogmata probare solet, agitur, frænum menti suæ injicere debet Interpres; imo vero res in quibusdam locis eo est redacta, ut, licet Interpres ex animo cuiusdam dogmati sit addictus, unum vero vel alterum locum ad hoc vel illud dogma stabiliendum offerri solitum rejiciat, non desint, qui clament, ipsum dogmati ipsi vere addictum non esse. Scripsit ingeniosus Anglus libellum, quo probare voluit lectionem S. Literarum esse periculosam plane: Inter alia hoc utitur argumento, quod nimirum etiam illi, qui illas serio evolvant, & expendant, heterodoxis, & a recepta sententia alienis sententiis, & interpretationibus, imbui possent: planum est, eum ironia duntaxat uti, eosque perstringere voluisse, qui eo fine duntaxat S.

Literas legunt, ut inveniant eas opiniones, quibus a juventute subscripserunt. Et profecto huic malo vix, ut sunt res hominum, obex poni potest: videas sæpe doctissimos Interpretes, ubi ad locum quendam suis opinionibus contrarium deventum est, ita se torquere, & tenebras luci inferre, ut vix in unum hominem tam diversum agendi, & ratiocinandi modum cadere posse, tibi persuadere possis. Interim res ipsa tamen verissima est. Fassus hoc est ὁ μακαρίτης Cl. *Werenselius*, Theologus, omnium, qui sapiunt, iudicio, perspicacissimus. Hic vero in dissertatione sua de *Scopo Interpretis* ita de hac materia loquitur. *Maxima pars hominum non id agunt, ut e Scriptura discant, quid sibi credendum sit, sed ut, quod crediderunt ante, ex ea confirment. Rapit hic quisque ad suam sententiam stabiliendam, quicquid sibi prodesse putat: quod obest detorquetur, aut nescio qua distinctione eluditur: atque ita παρερμυνεῖα alia aliam post se trudente tantum non ubique verus Scripturæ sensus amittitur. Apostolus utilem Scripturam ὁ ἁγίου ἑλεγχον: unde recte adversus Doctores E. R. pertendimus omnium controversiarum, qua decidi nostra interest, decisionem in hoc libro reperiri. Et reperiretur certe, si ea mente Scripturam sacram legeremus, qua illam legere oportet. Sed fatendum est, culpa hominum pene factum esse ut Scriptura hodie ad doctrinam ἁγίου redargutionem inutilis sit. Quem enim dissidentium meliora docere potest, cujus errorem corrigere, quas lites dirimere: si jam nemo quicquam in ea cernit, nisi quod vult cernere, ἁγίου errans nihil aliud quam errorem suum in isto loco videre cupit, non minus quam recte sentiens veritatem? Hactenus doctus ille Vir. Mitto exempla, quæ ex aliis discipuli-*

plinarum partibus adduci possent. Quod si vero Viri optimi & præstantissimi, qui non tam laudem & famam quærunt, quam vero veritatis cognitionem & felicitatem hominum promotam vellent, scopo suo sæpe excidunt, paucissimosque ad veritatis cognitionem & confessionem adducunt, cur vanæ laudis tantum captatores, tantum laboris insumunt, ad famam Eruditionis consequendam?

XI. Ex iis, quæ hæctenus de hoc argumento dixi, aliqua jam ratione cernis, *Vir. Cl.* quibus mediis sit utendum, ad morbum hunc epidemicum, si non prorsus tollendum, saltem imminuendum. Nimirum ante omnia necesse est ut Præceptores, Professores, & Amici, mature huic malo obicem ponant: Quod fiet, si omni data occasione vanitatem hujus vitii vivis coloribus depingant, & animos adolescentum, eruditionis opinione tumidos, continuis interrogationibus fatigent & hac ratione arrogantiae suæ convincant. Illi vero ipsi, qui hujus morbi indicia in semetipsis deprehendunt, in se descendere & vires suas tentare, amicorum vero, adulatorumque benigna judicia de suis laboribus, non magni æstimare debent. &c. &c. Sed juvat, ut terminis Medicorum utar, specifica quædam proferre remedia, quæ impedire possunt, quo minus animus nimio inclarescendi studio inficiatur. Et *Primum quidem erit, si Adolescentes, Literis per vitam vacaturi, philosophicas & mathematicas disciplinas rite addiscant.* Notum est, has disciplinas rite addisci non posse, sine judicio quodam acuto, meditatione, attentione, & accurata idearum collatione. Hac ratione omnium optime juvenes sentiunt,
quid

quid vires valeant, quid ferre recusent. Hæ animos præparant ad ingenii humani imbecillitatem probe cognoscendam. His præparati vident, quantum requiratur ad veri nominis *Demonstrationem*: ita denique demum deprehendunt, quam multa ignoremus prorsus, quam pauca vero perfecte cognoscamus; quam facile specie veri nobis imponant sophismata, & verborum involucra; quam difficulter ex primis & immotis principiis reluctantem, & a nobis dissentientem, refellamus, & falsi convincamus. Ejusmodi meditationes seriæ nos sapientes & modestos efficere possunt; animadvertimus enim ita, arctissimos esse scientiæ humanæ limites; hæremus enim circa naturam ideæ, & *atomi*, ut de mille aliis nil dicam. Non possem ea, quæ de hoc remedio dicenda essent, melioribus verbis exprimere quam iis, quibus usus est *Celeb. Werenfelsius*, antidotum contra Logomachias, quæ plerumque ex nimio disputandi & inclarescendi studio oriuntur, supeditaturus. Ita enim Doctissimus ille Vir, disert. de *Logomachiis* cap. X. differit. *Assuescant* (inquit) *Adolescentes meditari, animum intendere, attentionem conservare, ordine conveniente a cognitis paulatim ad incognita progredi, omnia, quæ discunt, ex principiis suis deducere: certa ab incertis, evidentia a verisimilibus, magis probabilia a minus probabilibus discernere: adsuescant quoque ignorantiam suam in plerisque rebus animadvertere, ut discant ingenio suo & scientiæ diffidere, judicium sæpe cohibere, ac tardi esse quidem in adsentiendo, sed in condemmando longe tardiores.* Exerceantur in iis ubi *disputationibus locus non est, quales sunt arithmeticæ & geometricæ demonstrationes, adversus quas, si quis argumentari vellet,*
meri-

merito suo ab omnibus rideretur! quæ disciplinæ ad scopum nostrum propterea quoque utilissimæ sunt, quia nullæ aliæ magis a verbis nos ad res ipsas deducunt. Hæ solæ ab omnibus vocabulis nihil significantibus penitus sunt perpurgatæ: in his solis in eo nemo fallitur, quod voces quasdam, quibus nulla in mente distincta respondet notio, memoria tenens, rem ipsam sibi intelligere videtur. Scio non cuilibet licere in his artibus condescere, sed *προπαίδειας* loco periculum in iis facere, saltem in eum finem, ut mature discernere discamus, quid sit scire, quid nescire, ac propterea, quid nos ipsi sciamus, quid nesciamus, ubi nuda verba, ubi res ipsas teneamus, omnibus licet, & omnibus utile est, si non necessarium. Hactenus B. Werenfelsius. Profecto saluberrimi fructus ex cognitione harum disciplinarum ad omne genus Eruditionis redundant: discimus inde, verum Scientiarum & Eruditionis pretium, inprimis si his disciplinis accedat studium *Ethicæ philosophicæ & christianæ*. Ope philosophiæ deprehendimus, in omnibus disciplinis multa reperiri non necessaria, multa ad ostentationem potius, quam vero ad veritatis inquisitionem, generisque humani utilitatem facientia. Ex ea edocemur, alia accurate esse cognoscenda, alia vero leviter transmittenda. Sine his Literis Criticus, & Philologus, nisi *θεία* quadam *μοίρα* placido sit ornatus ingenio, ridiculum, morosum, & superbum se se exhibebit, omnem sapientiam in apicibus Literarum, & arte conjectandi & emendandi, reponet. Theologus his disciplinis non imbutus, minime operam dabit, ut & ipse de Religionis capitibus principalibus rite sit edoctus, & ut alios de iisdem convincat; leve a momentoso discernere non valens, controversias

fias nullius momenti, eodem fervore tractabit, quo discutiuntur ea, quæ cum salute connexa sunt; in dissentientes omnes promiscue parata tollet cornua; pietatis vero promovendæ studium tam acriter non urgebit. His vero rite imbutus disciplinis, operam dabit, ut animum ipsemet primum emendet suum, antequam de errantibus revincendis sollicitus sit, probe gnarus, pestilentissimam hæresin esse improbam vitam. Modestus insuper erit, mitis, & pacificus. Ea potissimum suis Auditoribus inculcabit, quæ ad veram felicitatem consequendam plurimum conferunt. Ex omni Theologiæ apparatu, exempla in medium proferet, quæ mentis nostræ in rebus divinis rite cognoscendis imbecillitatem, & imperfectionem manifestam faciunt; unde & Auditoribus suis eos commendabit, qui de articulis fundamentalibus, de vero & falso Theologorum Zelo, de docta in Theologia ignorantia &c. &c. erudite scripserunt; frequenter elegantissimos illos J. Scaligeri, quos & hic extare volo, versiculos discipulis in memoriam revocabit.

*Ne curiosus quære causas omnium
Quacunque libris vis Prophetarum indidit
Adflata cælo plena veraci Deo
Nec operta sacri supparo silentii
Irrumpere aude, sed prudenter præteri.
Nescire velle, quæ Magister Optimus
Docere non vult, erudita inscitia est.*

Divinum illud præceptum M. Erasmi, quod in elegantissimo libello, *de ratione veræ Theologiæ* dedit, quavis data occasione ingeminabit; sonat autem ita. *Ad veram theologiam perveniendi primum*
præ-

præceptum est, ut ad hanc philosophiam plane cœlestem animum adferamus ea dignum, non tantum purum ab omnibus, quoad fieri potest, vitiorum inquinamentis, verum etiam ab omni cupiditatum tumultu tranquillum ac quietum. Hoc sacrum limen adituris absit omnis fastus, procul absit illa veri nocentissima pestis, gloriæ fames. Erunt forsitan, qui contrarium probaturi, ad omnium Seculorum experientiam, ad ingeniosissimum *Lucianum*, provocabunt, ex quibus pateat, inter Eruditos, Philosophos inprimis, fastu, superbia, & inclarescendi studio, in præceps actos fuisse. Non nego multos veterum & recentiorum Philosophorum hac labe infectos fuisse. Sed hoc non obstante duo repono. Prius est; omnium sapientum consensu, vitia Docentium disciplinis ipsis adscribi non debere: Ita nemo negabit, multos ex iis, quos V. D. Ministros, & Theologos appellamus, Religioni, quam profitentur, minime convenienter vivere; nemo tamen propterea dicet, Religionem sua natura ad pietatis studium conferre nihil. Unde etiam sequitur, fastum, quo multi Philosophorum, turgabant, non impedire, quo minus asseramus, culturam accuratam philosophicarum disciplinarum multum conferre ad vanæ laudis studium minuendum. *Posterius* quod moneo hoc est; nimirum Philosophi nomine non intelligo hominem, qui duntaxat artem ratiocinandi callet, principia & hypotheses systematis alicujus probe intelligit, & adversus dissentientes eadem tueri & defendere potest; sed eum potissimum, qui simul animum a pravis adfectibus purgavit; qui accuratam habet sui & facultatum suarum cognitionem: qui vera rerum & scientiarum pretia per-
specta

specta habet; qui temere nihil admittit vel rejicit: qui modestus, veri amans: uno verbo, ut dicam, eam imaginem Philosophi animo meo repræsentō, qualem depinxit in suis opusculis B. *Werenfelsius*, & post Eum Vir doctissimus J. F. *Mejerus Halensis*. Hominem vero, ejusmodi virtutibus ornatum, aptissimum esse, ad inanem superbiam retundendam, nemo iverit inficias. Talis sane facile deprehendit, veram Eruditionem sine sapientia & mentis cultura locum habere non posse: sed veræ virtutis studium cum amore Literarum copulandum esse; persuasus erit, eos non recte sapere, qui multa quidem volumina evolverunt; sed in omni vitæ ratione promiscua turba sapientiores & meliores non sunt. Et quid tandem judicabunt homines Literarum rudes, si videant, Eos quos Eruditos appellamus, quosque supra ceteros mortales laudibus extollimus, ambitioni, rixandi studio, iræ præcipiti, aliisque vitiis deditos valde esse, quid inquam judicabunt de Literis & disciplinis, quas jure meritoque commendare solemus? an non tales Philosophi *μεχρι τῆ λέγειν ἀνευ τῆ πραττειν* in causa sunt ut Literis suum pretium non constet inter omnes? an non multi Eruditos pro umbraticis habebunt doctoribus, & eruditionem, tantopere celebratam, Charlataneriæ (ignoscant Eruditi huic vocabulo minime Ciceroniano) quoddam genus esse pertendent? Quo ipso manifestum est, cum Philosophiæ studio conjungendam esse Sapientiam, modestiam, & veri, rectique amorem. Hæ vero virtutes ad fastum, & inane inclarescendi studium, deprimendum multum conferunt.

Secundo multum ad morbum illum minuendum conferre crediderim, si *Literarum Studiosi* maturiore ætate eos evolvant auctores, qui erudite & acute monstrarunt quam multis pleræque disciplinæ obseptæ sint difficultatibus. Dico autem *maturiore ætate* hoc præstandum esse; postquam nempe gravissimarum Scientiarum fundamenta rite sunt jacta, & imprimis animi accuratiore notitia Theologiæ & Philosophiæ sunt imbuti. Antequam hoc factum est, nollem cuiquam auctor esse, ut libellos ejusmodi evolveret, quoniam facile in morbum alium, nimirum studium & voluptatem de omnibus dubitandi, incidere posset. Novi homines, qui, cum Philosophiæ & Theologiæ præceptis non satis imbuti ad ejusmodi libellos avide legendos animos adjecissent, in graves prolapsi sunt errores, & accedente fastu, in viam rectam reduci non potuere. Faciendum igitur hoc suaserim, quando animus accuratiore graviorum disciplinarum cognitione est instructus, ingeniumque variis exercitationibus probe excultum est. Hi enim libri animos præparant ad accuratum examen eorum, quæ hæcenus a nobis credita pro veris fuerant, instituendum. Hi docent, non levibus fundamentis superstruendas esse sententias, quas defendere volumus: monstrant, sæpe nos ignorare, quod pulcherrime scire nobis videmur: animos ad prudentem ἐπιροχὴν sectandam quasi trahunt; & quantum sit, quod ignoremus, & imperfecte cognoscamus, monent. Præconium est memoratu dignissimum, quod *Cælio Calcagnino*, viro sapientia non minus quam doctrina præstanti, cujus inter Eruditos, qui Seculo XVI Italiam illustrarunt, haud ignobile nomen est, in elogio se-

pulcrali bibliothecæ, in qua, ut maximam vitæ partem egerat, ita condi volebat, inscripto tributum legimus. Ex diuturno enim studio inprimis hoc didicisse laudatur, *mortalia contemnere, & ignorantiam suam non ignorare.* Quod dum Cl. *Stolle* descriptione suæ Bibliothecæ refert, subjicit: *Wenn dieses alle Gelehrten zu Herzen nähmen, so hätten wir nicht so vil Windmacher in der Welt.* Hoc testimonium debeo diligentia Cl. & doctissimi G. *Albrecht*, Conrectoris Frankofurti ad Mænum dignissimi mihiq̄ faventissimi, quod extat Diff. III de *docta & laudabili in studio exegetico ignorantia.* A multis egregiis & doctis viris audivi, se lectione talium librorum a fastu, superbia, *δοκνησιοφια* retractos fuisse. Scio, quosdam præpostere doctos optare, ut ejusmodi libri ex orbe literato proscriberentur, & hominum manibus excuterentur. Quod si viri hi hoc tantum vellent, libros nimirum ejusmodi non promiscue ab omnibus esse legendos, minime omnium ab adolescentibus, artis ratiocinandi non satis peritis, & solidiore cognitione gravissimarum disciplinarum destitutis, pedibus in eorum sententiam irem: sed cum erectiora & præstantiora ingenia a lectione horum librorum arcere volunt, næ illi minus prudenter agunt; ita enim ratiocinando tacite confiteri videntur, eam esse vim & efficaciam illarum difficultatum, quæ contra scientiarum & Religionis fundamenta moventur; ut nihil illis cum aliqua Veri specie possit opponi. Si vero hoc falsum esse putant, quid obstat, quo minus illæ difficultates expendantur, & ad lydium rationis lapidem exigantur? num dicendum, in Religione Christiana v. gr. dari dogmata contradicto-

dictoria, quia auctores horum librorum omnem ingenii aciem intendunt, ut hoc probent? an nihil erit certi, quia Pyrrhonismum quidam defendere aggressi sunt? non putarim. Ea certe dogmata, quibus innixa est Religio Christiana, (de singulis opinionibus Theologorum non loquimur) ut de principiis mathematicis & metaphysicis jam nil dicam, tam solidis fundamentis sunt superstructa, ut rigidissimum examen sustinere possint. Hoc certum, lectionem ejusmodi libellorum plurimum conferre posse, ad fastum, superbiam & jactantiam, qua multi vanæ gloriæ cupidi constricti sunt, si non suppressendam, saltem minuendam. Quinam autem hi libri sint, tute *Vir Cl.* optime nosti.

Immo, quod *tertio loco* addo, *Libri de vanitate scientiarum, de moribus & incommodis Doctorum Umbraticorum, similisque generis, agentes, non parum faciunt ad inane illud gloriæ & famæ studium reprimendum.* Longa & difficilis via est perveniendi ad sanitatem mentis per præcepta; brevis & expedita per exempla. Qui igitur ejusmodi libros, quorum nomina supra adduxi, evolvit, & deprehendit, quam ridiculos sese exhibuerint homines inepto fastu turgidi; quos risus excitarint; quo aceto perfusi fuerint a Viris doctis; ut famam, quam immortalem reddere voluerunt, turpiter decoxerint; tempusque melioribus consecratum negotiis misere perdiderint, ille inquam, qui hæc ferena mente expenderit, nec insanabili laudis cupiditate in præceps actus est, operam dabit, ut potius animum gravissimis disciplinis exercitum habeat, quam ut festinanter ad alios docendos sese accingat. Huc etiam referre possu-

mus ipsius *Historiæ Literariæ* studium, caute & sobrie institutum. *Historia Literaria* est *Historia Sapientiæ & stultitiæ*. In ea enim ceu in brevi tabella, ut ingeniorum humanorum præstantiam & efficaciam, sic eorundem vanitatem, imbecillitatem, excessus & defectus deprehendimus, manifestum ex ea erit, plerosque Errores eruditorum a nimia inclarescendi cupiditate & famæ studio originem traxisse. Unde sapiens colliget, hæc vitia omni cura esse vitanda. Sane qui non eo animo *Historiæ Literariæ* vacat, ut sapientior, modestior, in dissentientes æquior fiat, ille nondum vera rerum pretia mihi perspexisse videtur.

Quarto tandem, & ultimo loco *considerare debent homines laudis duntaxat & famæ consequendæ studio incensi, ab una parte vitæ nostræ brevitatem; ab altera officiorum, quæ Deo, proximo, & nobis debemus, necessitatem & gravitatem.* Vitam nostram brevem & fluxam esse, nemo est qui inficietur. Eruditi pariter & plebeji hoc uno ore fatentur. Vita hæc brevis innumeris negotiis & curis est obsepta, quæ mentem distrahunt, & ab officiis præstandis avocant: multum temporis somno, conviviis, deambulationibus, imo nihil agendo terimus; vacamus uxoribus, reddimus amicis tempora, facultates ad bene & commode vivendum corradimus, morbis divexamur, &c. &c. præclare Manilius

- - *tam sollicitis vitam consumimus annis
torquemurque metu, cacaque cupidine rerum,
æternique senes curis, dum quærimus ævum,
perdimus & nullo votorum fine beati
victuros agimus semper, nec vivimus unquam.*

Inte-

Interim ruit irreparabile tempus, & incerti sumus, quando ad plures nobis eundum sit. Hoc studium insuper inclarescendi, & libros qualescunque edendi, animos fatigat, vires corporis frangit, & non raro veri amantes in difficiles morbos præcipitat. Quam ineptum vero est, vitam tot curis districtam sibi reddere acerbiolem?

Quod si ab altera parte ad officia, quæ Deo, Parentibus, Patriæ, & nobis debemus attendimus, bone Deus! quam manifestum est, eos omnes perperam agere, qui neglectis his gravissimis officiis, in id duntaxat sunt intenti, ut laudis & Eruditionis famam captent. Profecto, si homines illi, antequam perversæ huic cupiditati frena laxarent, taciti semetipsos interrogarent, utrum animos suos excellentissimarum rerum cognitione instruxissent; utrum omnibus præjudiciis, aut præcipuis saltem, quæ nos in cognitione veritatis & virtutis morantur, valedixissent; num amorem voluptatum, ambitionem, sordidum habendi studium &c. ex animis eradicavissent; num denique perspicaces, sapientes, modesti, & pii evaserint, haud dubito, quin plurimi surdo illo monitore conscientia adacti, confessuri essent, se nequidem hactenus de his officiis cogitasse, nedum ut de iis præstandis præ ceteris fuerint solliciti. Quis autem est tam absonus, ut asserat, pluris interesse, linguarum peritiam habere, locos corruptos emendare posse, quam animos turpissimis adfectionibus captos correxisse? Quis sanæ mentis homo contendet, majoris momenti rem esse, scire quid *Plato*, quid *Aristoteles*, quid *Cartesius*, quid *Leibnizius*, aliique Sophi senserint, quam ea intelligere & præstare, sine quibus

beati esse non possumus? Quis affirmaverit, præstare, omnium gentium de religione opiniones perspectas habere, quam ea officia rite cognoscere & custodire, quæ divinus Legislator nobis injunxit, & sine quorum præstatione infelices sumus? At quid aliud agunt homines nonnisi famæ cupiditate incensi, quam ut, quæ præstantissima sunt, negligant, aut segniter curent, in iis vero vitam potissimum consumant, quæ veram sapientiam, & mentis tranquillitatem nobis conciliare non valent? nimirum hi homines volunt esse *duces cæcorum*, & *celeberrimi Viri*, hæc tamen sapientia prima destituti sunt, quæ est, stultitiâ caruisse: adeo verum est illud ingeniosissimi Viri D. L. M. *Vayerii* dictum: *Dans ce grand Hôpital des Incurables, il n'y a point des plus foux, que ceux, qui veulent guerir les autres.* Perpende mecum, *Vir Cl.* quid Deo, Patriæ & proximo debeamus. Deum, præstantissimum illud Numen, tenemur cognoscere, amare, colere, in communionem ejus nostram salutem quærere, & pro gloria ipsius promovenda omnia facere & præstare; omnem vitam nostram ad Ipsius nutum componere. Debemus patriæ inservire, imo toti mundo nos genitos existimare. Sunt officia sanctissima, quæ parentibus, liberis, amicis, omnibus denique in universum præstanda sunt. Quam difficilia vero præstita sunt hæc officia? quæ impedimentorum, undique ingruentium, moles? Digna sunt, quæ hic adducantur, verba Ph. *Mornæi*, Viri Arte & Marte illustris, prolata in libello de *vita mortisque consideratione* pag. m. 42. *Scientiæ atque artes (inquit) mentem quidem inexhausto labore fatigant, nullam tamen dura-*

duraturam homini tranquillitatem conciliant. Quanto majore mens nostra cognitione facta plenaque est, tanto uberiores nobis comparare studemus, neque ulla scientia illas, quæ animum nostrum in diversa rapiunt, controversias, tollit, aut sumovet miseros tumultus mentis (ut ait Poëta) & curas, laqueata circum tecta volantes. Mentem quidem eruditione poliunt artes, vitiis ac morbo minime liberant; doctrina excultum reddunt, bonum ne utquam; scientem, haud Sapientem. Adde quod quanto quisque uberiores nactus est cognitionem, tanto minus se profecisse fere agnoscit: quanto mens disciplinis onustior est, tanto se magis vacuam & inanem esse comperit, usque adeo etiam, ut quantacunque homini in hoc mundo cognitio obtingere potest, eorum sit, quæ a nobis ignorantur vel minima portio, summaque nostra sapientia in inscitia atque ignorantia propria, universa demum hominis perfectio in imperfectionis, cognitione consistit; quam quidem ut quisque maxime consecutus est, ita & majori cæteris mortalibus sapientia præditus, facileque omnium perfectissimus. Eant igitur vanæ auræ captatores, et dicant, nihil esse quod agant; credant, se ad id tantum natos, ut non necessariis animos fatigent; ut quovis anno foetum ingenii, qui sæpe in ipso partu enecandus esset, in lucem edant; ut sudent, consarcinent undique collectanea, et multum agendo famam quandam Eruditionis adipiscantur; lubentes hoc gaudium ipsis concedimus, dummodo fateantur, se hæcenus dum hoc unum obtinere conati sunt, nondum sapere, nondum hominis sapientis, et boni civis officia implevisse. Erunt forte qui dicant,

posita veritate argumentationis meæ, multos a scribendis libris absterritum iri. Quanquam periculum nullum sit, eo res deventuras, ponamus tamen si ita velint; num propterea doleremus vices Seculi nostri? Sane feliciora essent tempora nostra, si multi perituræ chartæ parcerent, et de hoc potissimum ante omnia essent solliciti, ut animos suos emendarent, et vera sapientia exornarent, quam vero scribendis libris vacarent. Obruitur enim orbis tot futilibus scriptis, tot sterilibus hypothesibus, tot disputationibus, quæ parum, aut nihil valent ad generis humani comoda promovenda. Si nonnisi vere docti scriberent, haberemus pauciores, sed elegantius, et accuratius scriptos libros, nec tot vanissimorum libellorum lectione animi studiosorum corrumpentur. Amplius dico, omnes illi, qui neglectis plane officiis illis hactenus recensitis, ad libros etiam præstantissimos in lucem edendos animos adjiciunt, præpostere agunt. Negligunt enim ea, quæ omnium Sapientum judicio, gravissima et utilissima sunt; in iis autem curam omnem reponunt, quæ minus necessaria sunt. Scio, libros publica luce dignissimos, editos ab iis, qui variis vitiis tamen erant contaminati. Sed si hi homines operam dedissent, ut probi potius, sapientes et modesti, quam vero, ut eruditi essent, an non Deo et conscientiæ magis fecissent satis? Non negamus interim viros vere sapientes, et Eruditos recte agere, et de orbe Erudito bene mereri, si studio gloriam Dei, et felicitatem generis humani promovendi, ad scribendos libros animos adjiciunt; imo exorandi sunt, ut quæ
domi

domi premunt, cum literato orbe communicent,
ne malorum librorum mole obruamur.

En habes *Clarissime Vir*, quæ de eo, quod *nimum est, in studio inclarescendi Literis*, meditatus sum. Libere animi mei sensa aperui, quoniam et te libertatem sentiendi amare scio. Literas dedi ad Amicum candidum, simplicem, et veritatis amantissimum. Dixi de vitiis, pepercit personis. Eandem, quam amo, libertatem, aliis lubens concedo. Tu, si quæ minus accurate a me dicta putes, memineris, me non librum, aut Systema, sed Epistolam ad Amicum scripsisse.

Vale, *Vir Clarissime*, et porro, quod facere semper solitus es, fave tuo *L. Candido*.

Vale denuo.

- sal. Cap. V : 23. de tribus Hominis cœlitus renati partibus : Cum perpetuis Annotationibus & vindiciis. Pag. 553.
- III. J. BALTH. BURCARDI Dissertatio Philosophica de Assensu. Pag. 573.
- V. Mantissa Epistolica ad Controversiam de Argumento CARTESII pro Existentia Dei. Pag. 627.
- VI. Historia Vitæ & Obitus J. R. SALCHLINI, S. Th. in Acad. Bernensi Prof. & Collegii majoris Præpositi, breviter delineata a J. G. A. P: 641.
- VII. Vita SAMUELIS BATTIERII, Med. Doct. & Græc. Ling. Prof. in Acad. Basil. Pag. 645.
- VIII. Vitæ MICHAELIS SZATHMARI, Senioris, S. Theol. & Ling. Hebr. Prof. Illustris Athenæi Patacensis Rectoris Descriptio. Pag. 649.
- IX. Nova Literaria. Pag. 654. fin.
-

Errores Operarum.

- Part: I. Pag. 3. lin. 16. *eorum*. lege: *earum*.
pag. 45. lin. 22. *in tales*, lege: *id est tales*.
- Part. II. Pag. 193. lin. 25. *offerri*, lege: *afferri*.
pag. 221. lin. 3. in Notis pro 1644 lege
1674.
pag. 252. lin. 5. *Pannonni oris*. lege: *Pannon in oris*.
pag. 254. lin. 2. hunc ad modum legi
vult doctiss. Autor: *Pars animæ chartis
nobilis hisce latet*
- Part. III. pag. 377. lin. 1. in Notis, *propendit*.
lege: *propendet*.